

Miljö för fysisk aktivitet i den täta gröna staden

Johanna Good

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitekturprogrammet
2012-05-23

2012-05-23 SLU Alnarp, Sveriges Lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, Trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Johanna Good

Titel (sve): Miljö för fysisk aktivitet i den täta gröna staden

Titel (eng): Environment for physical activity in the dense green city

Nyckelord: fysisk aktivitet, förtätning, grönsstruktur, planering, planeringsstrategi, översiktsplan, sociotopkarta, planning, physical activity, urban density

Handledare (SLU): Måns Norlin, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU): Karl Lövré, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidans bild:

Grönskande bostadsgård i Lund, våren 2012. (Foto: Johanna Good, 2012-05-02)

Sammandrag

Urbaniseringen i världen fortsätter öka samtidigt som mängden fysisk aktivitet generellt sett minskar. Sverige är inte i något av fallen, ett undantag. En strategi som förespråkas av Sveriges tre största städer Stockholm, Göteborg och Malmö för att, bland annat, möta urbaniseringen är förtätning. Denna stadsbyggnadsprincip innebär att bebyggelse- liksom befolkningstäthet ökar inom samma yta. Samtidigt, som en konsekvens av detta, har tätorternas friyteareal minskat kraftigt och för fysisk aktivitet har den byggda miljön påvisats vara en av de faktorer som kan påverka människans val och vilja att aktivera sig.

Utgångspunkten för uppsatsen ligger i en alternativ stadsbyggnadsprincip, som stödjer förtätning, men där förespråkarna menar att staden kan vara både tät och grön genom utvecklade metoder för friyteplanering. Frågorna som ligger till grund för uppsatsen är *Hur relaterar förtätningsstrategi för den täta gröna staden till underlagen för miljö för fysisk aktivitet?* och *Kan man planera för fysisk aktivitet i den täta staden genom grönstruktur?* Målet är att studera och beskriva principer och strategier för den täta gröna staden och med utgångspunkt i dessa, identifiera grönstrukturens roll ur perspektivet att planera för fysisk aktivitet.

Resultatet är en sammanställning av en litteraturstudie och en intervju och studien presenterar den täta gröna staden, miljö för fysisk aktivitet samt grönstrukturens roll utifrån både praktiskt och teoretiskt planeringsperspektiv. Studien visar att det finns starka kopplingar mellan såväl teori och praktik som för hur det resoneras kring planerandet för den täta gröna staden och för fysisk aktivitet. Detta kan specifikt ses i tre identifierade parametrar som anses vara avgörande för utemiljöns värde; som stadsstruktur och som miljö för fysisk aktivitet. Dessa parametrar är tillgänglighet, närhet och användarvärde. De utgör en förutsättning för att skapa en attraktiv stad inom principen tät och grön och samtidigt är de en förutsättning för människors utövande av fysisk aktivitet. Det som parametrarna har gemensamt är även att de sätter människan i centrum för planeringen. För grönstrukturens roll dras slutsatsen att de grönskande miljöerna anses fylla en viktig funktion i att bidra med utrymme i staden som ger möjligheter till fysisk aktivitet; såväl ur de studerade praktiska perspektiven som ur de teoretiska.

Ämnesord: fysisk aktivitet, förtätning, grönstruktur, planering, planeringsstrategi, översiktsplan, sociotopkarta, planning, physical activity, urban density

Abstract

Urbanisation in the world continuous to increase at the same time as the general levels of physical activity decreases. Sweden is not, in any of the cases, an exception. One strategy promoted by the three largest cities in Sweden, Stockholm, Göteborg and Malmö to, among other things, face urbanisation is urban densification. This principle for urban construction means that the density of buildings, as well as population density increases within the city boundaries. Concurrently, as a consequence of this, the total amount of open space in the population centres has largely decreased. Concerning physical activity built environment has proved to be one factor potentially influencing human's choice and will to be active.

The taken starting point for this essay is an alternative urban construction principle, supporting urban densification, but for which the promoters state that the city can be both dense and green by developed methods for open space planning. The questions fundamental to the essay are *How does urban densification strategy for the dense green city relate to environment for physical activity?* and *Is it possible to plan for physical activity in the dense city through green structure?* The aim is to study and describe principles and strategies for the dense green city and with that as a premise, identify the role of green structure through the perspective of planning for physical activity.

The result is a synthesis of a literature study and an interview and the study presents the dense green city, environment for physical activity and the role of green structure from both a practical and a theoretical perspective. The study shows that there are strong connections between as well theory and practice, as between the reasoning about planning for the dense green city as for physical activity. Specifically this can be seen through three identified parameters claimed to be decisive for the value of the outdoor environment; as a city structure and as environment for physical activity. The parameters are access, closeness and user value. Together they constitute a prerequisite in creating an attractive city within the principle dense and green and at the same time being prerequisites for human physical activity. What the parameters also have in common is putting the individual in the center of planning. As for the role of green structure, the conclusion is the green environments are considered to fill an important function in contributing with space in the city that serves opportunities for physical activity; both seen through the studied practical perspective and the theoretical.

Förord

Detta självständiga arbete skrivs för kursen *EX0650 Kandidatexamensarbete i landskapsplanering* som ges på Landskapsarkitekturprogrammet vid SLU, Alnarp. I arbetet har jag studerat den täta gröna staden som förtätningsprincip för att undersöka om den ger utrymme för att främja fysisk aktivitet i den täta staden. Uppsatsen riktar sig till medstudenter samt yrkesverksamma inom landskapsplanering eller andra närliggande yrkeskategorier.

Jag vill tacka min handledare Måns Norlin och medstudent Anna Lyth som under arbetets gång läst och kommit med värdefulla tankar till utvecklandet av uppsatsen. Jag vill också tacka mina föräldrar som i den inledande fasen kom med kommentarer som gav mig en viktig push i rätt riktning, samt Micke som stått ut med mig och mina funderingar.

Jag riktar även ett stort tack till Ulrika Åkerlund på Boverket för att hon ställde upp på en intervju och bidrog med material till mitt arbete.

Johanna Good
Lund, 23 maj 2012

Innehållsförteckning

Sammandrag	
Abstract	
Förord	
Innehållsförteckning	6
1 Inledning	8
Bakgrund	8
Mål och syfte	9
Material och metod	9
Litteraturstudie	9
Intervju	10
Avgränsningar	11
Begreppsförklaringar	12
Disposition	13
2 Teoribakgrund	13
Folkhälsa och fysisk aktivitet	13
Stad och Förtätning	14
Stadens uppbyggnad	14
Urbanisering	15
Förtätningssidalet	15
Grönstruktur och friyta	17
3 Resultat	18
Miljö för fysisk aktivitet	18
Människans förutsättningar	19
Avgörande parametrar	19
Närhet	20
Tillgänglighet	21
Attraktivitet/Bruksvärde	21
Grönstrukturens roll	22
Tät grön stad	23
Varför tät grön stad?	23
Strategier för tät grön stad	24

Sociotopkarta	24
Kompensation/ balansering	25
Planeringsmått	26
Grönska i fler sammanhang	26
Sammanfattning	27
4 Diskussion	28
Fysisk aktivitet och den täta gröna staden.	29
Strategier	29
Grönstruktur	30
Vidare forskning	31
5 Källkritik	31
Litteratur	31
Metod	32
6 Källförteckning	33
Otryckta källor	33
Elektroniska källor	33
Tryckta källor	33

1 Inledning

Bakgrund

Titeln *Den hållbara staden är både tät och grön* (Svenska Dagbladet, 21 december 2008) sammanfattar ett ställningstagande som blivit utgångspunkten för undersökningen i denna uppsats. Syftet är att öka förståelsen för hur man planerar för att kombinera förtätning, grönska och fysisk aktivitet.

Samhällsdebatten har ofta olika motsägande uppgifter, om hurvida stadens förtätning är lösningen eller boven i moderna tiders planering och utveckling av den hållbara staden; med allt från ekonomiska, sociala, fysiska och ekologiska värden. Samtidigt visar rapporter från runtom i världen, inte minst i Sverige, om sämre folkhälsa, minskad mängd fysisk aktivitet och ökningen av sjukdomar som fetma, diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar. Många kopplingar dras till ändrad livsstil i det moderna samhället; mer stillasittande på jobb och fritid, mer stress och sämre matvanor, men kopplingarna dras också till utformningen av våra städer.

På landskapsarkitekturprogrammet stöter man på många av argumenten för den blandade täta staden, likväl som dem mot förtätning, och även diskussioner som rör politiken, lagstiftningen och planering av städer idag. Argumenten för den eftertraktade blandade staden; där verksamheter, intressen, funktioner och människor samverkar, är inte helt lätta att finna i verkliga exempel som utvärderats och som faktiskt kan berätta om vad som varit de fungerande strategierna. Hur är staden uppbyggd och hur förhåller sig stadsbyggnadselementen till varandra och vad gör en stad attraktiv att röra sig i?

Enligt författaren till ovan nämnda artikel i Svenska Dagbladet, landskapsarkitekten och teknologidoktorn i stadsbyggnad, Alexander Stähle ligger det en stor kontradiktorisk utmaning i att förtäta städerna och samtidigt öka rymligheten så att stadens attraktiva värden kan utvecklas. Stähle menar att: "Denna kontradiktoriska utmaning skulle kunna benämnas compact sprawl ("kompakt utglesning"). Kompaktheten ska då förstås som ett mått på en stadsmiljö som är både tät och grön; "grön" som i ett högkvalitativt tillgängligt offentligt stadsrum bestående av parker och natur men som också kan vara torg, kajer och lekplatser." (Stähle, 2008a)

Samtidigt som denna uppsats skrivs driver Boverket, på regeringens uppdrag, ett projekt om hur man planerar för fysisk aktivitet. Vilken plats tar grönstrukturen i detta projekt? Dessa frågor tillsammans med Alexander Stähles teori om compact sprawl, leder fram till min frågeställning:

- Hur relaterar förtätningsstrategi för den täta gröna staden till underlag som finns för miljö för fysisk aktivitet?
- Kan man planera för fysisk aktivitet i den täta staden genom grönstruktur?

Mål och syfte

Målet med denna uppsats är att, studera och beskriva underlag för planering för fysisk aktivitet i den täta staden samt jämföra detta med planeringsstrategi för den täta gröna staden. Ett delmål är att identifiera grönstrukturens roll ur perspektivet att planera för fysisk aktivitet i en tät stad.

Syftet med uppsatsen är att vidare diskutera, ur ett teoretiskt och ett praktiskt perspektiv, hur man kan planera, för fysisk aktivitet i den täta staden med hjälp av grönstruktur.

Material och metod

Metoden som valts är i form av en litteraturstudie samt en intervju. Litteraturstudien är i teoribakgrunden gjord för att visa perspektiv på fysisk aktivitet i relation till stadstillväxt och grönstruktur genom ett urval av litteratur som belyser såväl stödjande som problematiserande aspekter. Litteraturstudien i resultatdelen tar teoribakgrunden vidare i en fördjupning av olika perspektiv på planering för fysisk aktivitet i den täta staden genom studiet av friyteplanering. Intervjun gjordes framförallt som ett komplement till litteraturstudien. En intervju blev aktuell med Boverket för att det i uppsatsen representerar ett myndighetsperspektiv som har en vägledande och samordnande roll i stadsplaneringen och därmed kunde tänkas ha insikter om både teoretiska perspektiv och praktiska, som inte reflekteras i deras rapporter.

Litteraturstudie

I första skedet av litteraturstudien påbörjades litteratursökning för att hitta litteratur som belyser planering för fysisk aktivitet i staden. En sammanställning gjordes i teoribakgrunden där fysisk aktivitet sattes i relation till stadens uppbyggande element och till grönstruktur, för att ge insikt i de utgångspunkter som gett upphov till denna undersökning. *Förtätningssidealet* i teoribakgrunden är en sammanställning av diskursen inom stadsutveckling, som även problematiserar och som utgör en viktig del i förståelsen för varför den täta gröna staden blev studieobjektet för undersökningen. Denna förtätningsprincip ersatte den till en början valda principen Compact sprawl som studieobjekt då den sistnämnda är en princip utvecklad av en person, medan den täta gröna staden är en förtätningsprincip som finns med i såväl sammanhang av teori som av praktik. Compact sprawl, vars syfte är att uppnå den täta gröna staden, utgör istället en del av det resultat som presenteras på ämnet och benämns i uppsatsen av jämförelseskäl med sitt syfte och inte med namnet Compact sprawl.

Litteraturen som använts i sammanställningen är i form av böcker, vetenskapliga artiklar, avhandlingar och rapporter. Rapporterna som använts är ett medel för att presentera offentliga handlingar utgivna av svenska myndigheter och intresseorganisationer som är kopplade till ämnesområdet. Bland dessa finns Boverket, Statens folkhälsoinstitut (FHI) och Jordbruksverket. För att representera det praktiska perspektivet har utvalda dokument från tre städer studerats. De

dokument som använts är underlag för planering i form av Översiktsplan och strategier för dessa samt Sociotopkartor.

De författare vars verk används i uppsatsen har valts då de ansetts ha relevant bakgrund inom samma eller relaterade ämnesområden. Vald litteratur har ämnats reflektera teori och praktik som olika perspektiv med ett tvärvetenskapligt angreppssätt.

Sökportaler som använts i sökningen av litteratur är SLUs samlade databasportal för vetenskaplig forskning, Primo, och Google Scholar. Sökningarna gjordes såväl på svenska som engelska och sökorden som användes var på svenska: fysisk aktivitet, grönstruktur, grönska, förtätning, planering samt på engelska: urban density, physical activity, green space, planning. Sökningen efter rapporter och offentliga handlingar har främst gjorts på respektive myndighets hemsida, samt Stockholm stad, Malmö stad och Göteborg stads hemsidor. Dessa städer har valts för att de är Sveriges tre största och därmed är av relevans i sammanhanget den täta staden som utgör undersökningens fokus.

Under inläsningsprocessen hittades litteratur även genom relevanta publicerade verks källförteckningar. Alexander Stähles forskning är exempel på det och upptäckten av denna forskning blev en utgångspunkt för studiet av den täta gröna staden.

Intervju

Intervjun gjordes i form av en kvalitativ intervju med låg standardisering och låg strukturering (Patel et al., 2011, s. 81). Frågorna utformades i förväg på ett sätt att intervjupersonen fick tolka och svara på egenvald sätt. Den kvalitativa svarsformen var viktig då syftet med intervjun var att beröra frågeställningen utifrån intervjupersonens erfarenhet och yrkesroll. Utrymme för dialog mellan intervjuaren och intervjupersonen fanns samt möjligheten att ställa följdfrågor likväl som för intervjupersonen att introducera nya ämnen som ansågs relevanta i samtalet.

Intervjupersonen var Ulrika Åkerlund, landskapsarkitekt på Boverket. Åkerlunds namn dök upp vid flertalet tillfällen under litteratursökningen, i såväl sökning på fysisk aktivitet; då hon är delaktig i Boverkets arbete med ett regeringsuppdrag för planering för fysisk aktivitet, samt vid sökning på grönstruktur och grönska; då hon skrivit flertalet skrifter utgivna av Boverket, rörande grönska i staden och bostadsnära natur. Hon ansågs därför vara en lämplig person att intervjua för att få ett helhetsperspektiv på dessa frågor, med möjligheten till svar som är svåra att få genom att enbart läsa Boverkets rapporter och skrifter.

Avgränsningar

Uppsatsen har begränsats till att behandla främjandet av fysisk aktivitet i den täta staden och tar inte upp främjandet av fysisk aktivitet i den så kallade glesa staden. Detta för att urbaniseringen fortsätter öka i Sverige, liksom i resten av världen, och för att flera storstäder identifierat förtätning som en stadsbyggnadsprincip och som strategi (Stadsbyggnadskontoret Malmö stad, 2010; Stadsbyggnadskontoret Stockholm stad, 2002). Avgränsningen sträcker sig även till att enbart jämföra planeringsstrategi ur ett svenskt perspektiv för att resultatdelens olika perspektiv skall vara jämförbara med varandra. Ämnesrelaterad litteratur används dock även från internationella källor. Utöver det har även en avgränsning gjorts till att fokusera på fysisk aktivitet som en specifik del inom det mer övergripande begreppet folkhälsa.

Ett ställningstagande har även blivit utgångspunkten för frågeställningen; att gå vidare med undersökningen utifrån förutsättningen att det finns ett samband mellan mängden fysisk aktivitet och byggd miljö. Detta samband är inte helt självklart utan andra faktorer kan påverka viljan och valet att utöva fysisk aktivitet (Boone-Heinonen, 2009). Dock visar FHIs rapporter att utgångspunkten i Sverige idag är att planeringen av de byggda miljöerna kan påverka förutsättningarna för fysisk aktivitet (Faskunger, 2010). Således blir det en utgångspunkt för uppsatsen eftersom frågeställningen syftar till att jämföra svensk planeringspraktik med planeringsteori för den täta gröna staden och för fysisk aktivitet. Jag tar alltså inte upp, mer än nämner i vissa fall, resonemang som bygger på val som individen gör som kan ha med till exempel socioekonomisk ställning eller psykologiska faktorer som utmattning och utbrändhet att göra.

Vidare är uppsatsens fokus att studera och beskriva den täta gröna staden som en planeringsprincip att jämföra med underlag för planering för fysisk aktivitet. Den täta gröna staden utgör här ett studieobjekt som utifrån teoribakgrundens slutsatser valts för den vidare studien. Uppsatsen är därmed begränsad till denna förtättningsprincip och tar inte upp andra eventuella förtättningsprinciper som kan vara relevanta i diskussionen om att planera för fysisk aktivitet i den täta staden.

Uppsatsen syftar till att beskriva synsätt och strategi från olika planeringsaktörers perspektiv, dock utforskas inte vidare om fallet är att dessa strategier är det som faktiskt planeras och byggs. De dokument som studeras utgår från strategier och visioner och dessa visar bara på en del av planeringspraktikens perspektiv. Stadsbyggnadsprocessen består av en marknad med många andra aktörer, som avgör vad som i slutändan byggs, och deras perspektiv och påverkan på planeringen finns alltså inte omnämnd.

Begreppsförklaringar

I denna uppsats används flera begrepp som är centrala för förståelsen. Flera av dem har ingen entydig betydelse och därför beskrivs begreppen här utifrån de definitioner som används av uppsatsens källor för att tolkningen skall överensstämja med användningen av begreppet i källmaterialet. Där inte källorna definierat begreppet i fråga har Nationalencyklopedin använts.

Folkhälsa - det allmänna hälsotillståndet i en befolkning (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

Fysisk aktivitet – alla former av rörelse som ger ökad energiomsättning. Det innebär all typ av muskelaktivitet som exempelvis promenader, hushålls- och trädgårdsarbete, fysisk belastning i arbetet, friluftsliv, motion och träning. (Faskunger, 2007, s. 135)

Miljö - omgivande förhållanden (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21). Prefix till ordet miljö antyder vilken typ av miljö som avses. Till exempel utemiljö, närmiljö och stadsmiljö förekommer i uppsatsen.

Friyta – Obebyggt mark- och/eller vattenområde, som inte används för transport- eller terminaländamål (Stadsbyggnadskontoret Stockholm stad, 2002, s. 9).

Grönstruktur – strukturellt begrepp som utgår från fördelningen av den vegetationsklädda utemiljön (Stähle, 2005, s. 16; Lövrie, 2003, s. 16).

Täthet – i stadsplanering ett mått på förhållandet mellan bebyggd yta och total markyta, vilket även indikerar befolkningstätheten som ökar med bebyggelsetäthet (Malmö stadsbyggnadskontor, 2010)

Analys - verklig eller tänkt uppdelning av något i beståndsdelar; grundlig, uppdelande undersökning (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

GIS – geografiskt informationssystem. Ett automatiserat system för att samla in, spara, disponera, analysera och presentera rumsliga/spatiala data (Faskunger, 2007, s. 135).

Koncept - en bärande idé eller grundläggande föreställning om hur olika delar av något ska kombineras eller samordnas (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

Typologi - klassificering på vetenskaplig grund efter de ingående objektens typiska egenskaper (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

Topologi - studiet av geometriska objekt där hänsyn endast tas till form och inte avstånd (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

Observation - iakttagelse, registrering av ett intryck, vetenskaplig metod för insamling av data för att fastställa fakta och förhållanden (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21).

Dialog - samtal mellan två eller flera personer (Nationalencyklopedin [online], 2012-05-21). Syftar här till samtal mellan olika aktörer i planeringsprocessen.

Disposition

Kapitel 2 beskriver de tre huvudingångar som funnits till den här uppsatsen; Folkhälsa och fysisk aktivitet, Stad och förtätning, Grönstruktur och friyta. Detta för att ge förståelse för den uppbyggnad som finns kring en tät stad och planeringen av denna, samt att nyansera de förändringar som skett, och de diskussioner som funnits, och som påverkar varför frågan om nya förtätningsprinciper och fysisk aktivitet i staden behöver lyftas i planeringen av staden.

Kapitel 3 utgör resultatdelen till min frågeställning och redovisar staden ur synvinkeln miljö för fysisk aktivitet och grönstrukturens roll samt ur den täta gröna staden och strategier för denna. Resultaten från litteratur, intervjun, myndighetsrapporter, städernas exempel och teorin vävs samman och blir på ett integrerat sätt presenterade under rubrikerna *Miljö för fysisk aktivitet*, *Grönstrukturens roll* och *Tät grön stad*. I slutet av kapitlet ges en sammanfattning av kapitlets innehåll som utgör underlag för diskussion och slutsatser.

I kapitel 4 förs en vidare diskussion kring olikheter och likheter mellan de olika perspektiven presenterade och sammanfattande slutsatser presenteras. I detta kapitel förs även en diskussion kring vidare forskning utifrån denna uppsats resultat och slutsatser.

2 Teoribakgrund

Folkhälsa och fysisk aktivitet

Idag rör vi oss mindre än någonsin (Boverket, 2011, s. 11). Vikten av den vardagliga fysiska aktiviteten är sedan länge underbyggd med forskningsresultat som visar att regelbunden fysisk aktivitet främjar hälsan och förebygger många av dagens folkhälsosjukdomar som exempelvis diabetes, fetma och hjärt- och kärlsjukdomar (FHI [online], 2012-04-16).

Dessa positiva hälsoaspekter är dokumenterat oberoende av kön, ålder, socioekonomiska förhållanden och etnicitet. (FHI, 2007, s 88). Det är inte heller bara individen som lider förluster av den minskade mängden fysisk aktivitet utan enligt en beräkning från 2006 kostar det svenska samhället minst 6 miljarder kronor årligen, utöver kostnaderna för övervikt och fetma (Faskunger, 2007, s. 15).

Fysisk aktivitet, som är en aspekt av folkhälsa, skrivs idag ut på recept. Rekommendationen för en vuxen person är minst 30 minuters måttligt intensiv fysisk aktivitet per dag. För barn är den siffran 60 minuter. Måttligt intensiv kan jämföras med aktivitetsnivån vid en rask promenad (FHI, 2007, s. 135). Boverket har på regeringens uppdrag inlett ett arbete med att ta fram planeringsverktyg som kan användas för att främja fysisk aktivitet i staden. Dessa verktyg kommer att baseras på av Boverket fyra framtagna landskap: gångarens, cyklistens, barnens och det tätortsnära (Boverket [online], 2012-04-16).

Vidare visar viss forskning på ett samband mellan den byggda miljöns utformning och mängden fysisk aktivitet i vardagen (Saelens et al, 2003; Boverket, 2001, s 12, Faskunger, 2007, s. 7) Dessa forskningsresultat är dock inte helt vedertagna, då resultaten i vissa fall ifrågasätts på grund av de inte kan utesluta påverkan av andra faktorer än de studerade (Boone-Heinonen, 2009).

Statens folkhälsoinstitut (FHI) menar i sina rapporter att den byggda miljön påverkar fysisk aktivitet och har tillsammans med andra myndigheter påbörjat ett långsiktigt utvecklingsarbete kring den byggda miljöns betydelse för fysisk aktivitet (Faskunger, 2007; Faskunger, 2010).

Jan Gehl (2010), författare till boken *Cities for People* kallar det landskap som planeras för människan för det mänskliga landskapet och menar att liv/aktivitet i staden måste komma framför plats/yta och plats/yta måste komma framför byggnader. Människoanpassning är enligt honom avgörande i upplevelsen av utemiljön som i sin tur styr benägenheten att ge sig ut för någon form av aktivitet (Gehl, 2010).

Det finns alltså forskning som visar att den byggda miljön antingen kan vara hindrande eller stöttande för människans utövande av fysisk aktivitet och regeringsuppdraget till Boverket tyder på att behovet finns att ta fram verktyg för planeringen. Denna uppsats kommer för undersökningens syfte utgå från att det finns en koppling mellan byggd miljö och fysisk aktivitet för att vidare kunna undersöka vilken roll fysisk planering kan ha i att främja fysisk aktivitet.

Stad och Förtätning

Stadens uppbyggnad

Stadens uppbyggnad är en utgångspunkt för att kunna identifiera vilka element som är hindrande respektive främjande för rörelse och fysisk aktivitet i byggda miljöer. Under denna rubrik följer en beskrivning av utveckling i Sverige som utifrån perspektivet att främja fysisk aktivitet utgör, en i staden, fysisk grund.

”The actual definitions of urbanity have most of the time to do with the concentration of people, which by necessity also leads to a concentration or compaction of built indoor and outdoor space, a spatial morphology. Cities are indeed a result of a seemingly chaotic “competition for space”, which have led to the imposition of idealized geometric plans to organize space.”
(Batty, 2008, s. 769)

Det som beskrivs i citatet ovan är ett sätt att se stadens uppbyggnad på. Sista meningen antyder att kampen om plats mellan stadens beståndsdelar är grunden till stadsbyggnadsidealens tillkomst. Vidare antyder citatet att stadsbyggnadsideal använts som metod för att organisera plats och utrymme. Resultatet av dessa ideal är stadens varierande form och uttryck, där olika fördelning mellan stadsbyggnadselementen format hur människor rör sig.

I Sverige är en av de faktorer som påverkat planeringen och utformningen av städerna bilens expansion. I Sverige har stadsplaneringen sedan 1950-talet dominerats av trafikseparering, differentiering av hastigheter och bilfria grannskapsenheter (Westford, 2004, s. 11). Stadens utemiljöer, eller friytor mellan husen, utgör en förutsättning för den fysisk aktivitet, planerad som spontan, som påverkas av stadens utformning (Faskunger, 2007, s. 93). Prioritering av biltrafiken, som förväntas fortsätta öka, har inneburit en kraftig minskning av cykel- och gångtrafik (Faskunger, 2010, s. 15).

Urbanisering

Urbaniseringen som skett det senaste århundradet innebär idag att mer än hälften av världens befolkning bor i städer. Siffran fortsätter stiga och det är förutspått att om 30 år kommer två tredjedelar av världens befolkning att bo i städer (Maas et al. 2006, s. 587). Sveriges största stad Stockholm förväntas växa med runt 200 000 invånare till år 2030 (Stockholm stad, 2010, s. 5).

I Sverige har urbaniseringen sedan 50-talet skett genom en enorm yttillväxt och städerna har fyrdubblat sin markförbrukning per invånare (Ullstad, 2008, s. 8). Tillgången på mark har varit stor och jungfrulig mark har exploaterats i stor utsträckning (Jordbruksverket, 2006). Idag ser man dock ett annat scenario, där det är mer kostsamt resursmässigt, i form av energiåtgång, klimat och minskad matproduktion, att fortsätta bygga utåt och trenden har vänt till att försöka förtäta inåt (Stockholm stad, 2010; Malmö stad, 2011).

Förtätningssidealet

Med den ökande urbaniseringen krävs plats för människor att bo, leva och arbeta och städerna måste växa med det ökade trycket av människor. Idag finns det två motpoler vad gäller stadstillväxt idag; förtätning och utglesning (Faskunger, 2010, s. 16). Meningarna är delade vad gäller idealens olika fördelar och nackdelar (Kummel, 2006; Bengs, 2005). I detta kapitel redogörs för den samtida diskursen kring dessa två ideal. Förståelse för diskursen är viktigt för uppsatsens syfte då den komplexa situationen mellan de två idealen resulterat i att flertalet forskare och praktiker efterlyser fler alternativ. Slutsatserna som redovisas i detta kapitel utgör därför grunden till att undersöka om den täta gröna staden är en möjlig mellanväg och om den möjliggör för fysisk aktivitet.

Om man ser tillbaka på citatet av Batty (2008) i avsnittet *Stadens uppbyggnad* kan det utläsas en beständighet i orden "the chaotic competition for space" som antyder att denna konkurrens alltid pågår, oavsett ideal. Orden beskriver såväl stadens inre tätare delar som stadens glesare periferi. Dessa i sin tur brottas med olika problematik men diskursen visar sig vara snäv enligt studier som gjorts och idealiserar ofta kvarterstaden med innerstaden som norm (Bradley, 2009; Tunström, muntligen, 2012-04-29). Enligt Moa Tunström (2009) som skrivit avhandlingen *På spaning efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion* finns det ett utnämmande av innerstaden som "det goda" och av förorten som "det dåliga". Hon menar att

polariseringarna är definitiva och inte innefattar något mellanting med motpolerna innerstad/förort och traditionell/modern stad och att den traditionella staden beskrivs som "lösningen". Tunström skriver:

"Boverket framhåller också behovet av helhetssyn och enighet inom stadsforskningen. Myndigheten menar att stadsbegreppet behöver problematiseras och definieras både för ökad samsyn och dialog mellan forskning och praktik." (Tunström, 2009, s. 13)

Vidare anser Tunström att stadsbyggnadsdiskussionen i Sverige borde lyfta fram stadsbyggnadskoncept alternativa till de ovan nämnda polariseringarna. Hon efterlyser praktiker som reflekterar och mer eftertanke och analys av hur platser värderas av brukarna. I detta poängterar hon också brukarnas mångfald i värderingar och behov (Tunström, muntligt 2012-04-29).

Den stora kritiken mot förtätning är att mer människor på samma yta innebär mer buller, mer föroreningar, mer slitage och trängsel på ytorna (COST, 2005; Malmö stadsbyggnadskontor, 2010). Det finns en utbredd oro för vad vidare urbanisering och förtätning kommer innebära för andelen grönytor i staden och även hur de kvarvarande ytor kommer skötas. Denna oro delas av såväl invånare bosatta inne i den täta staden som av dem bosatta i utkanterna (COST, 2005, s. 15).

Linda Kummel (2006) skriver i sin avhandling *Den glesa staden. Staden, transporterna och stadsutglesningen – ett diskussionsunderlag*:

"Är det bäst med en gles stad eller en tät? Diskussionen har pågått länge och miljörörelsen har gott om förespråkare för båda alternativen. Vissa menar att den täta staden som fenomen är ohållbar och en dålig livsmiljö. Andra menar att den täta staden är en bra livsmiljö och ett bra sätt att minska miljöpåverkan från det liv människor lever idag. Med bra planering kan det dock gå att samtidigt både förtäta bebyggelsen och skydda grönområden." (Kummel, 2006, s. 43)

Kummel skriver om motsättningarna mellan tät och gles, men menar alltså att bra planering kan möjliggöra för bra livsmiljöer och grönområden i den täta staden. Christer Bengs (2005), professor i samhällsplanering, skriver om brukarnas roll att "förändringar som de boende uppfattar som negativa kan aldrig vara eftersträvarsvärda eller förenliga med hållbar utveckling" (Bengs, 2005, s. 101). Detta antyder, liksom av Tunström och Kummel att inom diskursen för stadsutveckling med utglesning respektive förtätning som två motpoler, finns efterfrågan på planering som är medveten och som baseras på brukarnas faktiska behov och önskemål.

Grönstruktur och friyta

Det förra avsnittet visar att inom stadsutveckling så utgör grönytor ett element i staden som inte kan bortses från. Under denna rubrik ges en bakgrund till grönstruktur i staden som ämnar lägga grund för vad grönstrukturens betydelse kan vara i förtätningssammanhang och i planering för fysisk aktivitet.

Städerna byggs upp av stadsbyggnadselementen bebyggelse, infrastruktur och grönstruktur. Ett samspel mellan dessa på relativt lika villkor har funnits i traditionellt stadsbyggande (Persson et al., 1995). Grönstrukturens betydelse har vidgats, fördjupats och ändrat karaktär; funktionerna är i princip desamma nu som på 1800-talet men skillnaden ligger i tätortens storlek, antalet invånare och livsstilarna de har (Persson et al., 1995). Grönstruktur är ett samlande begrepp för allt det som grönska, vatten, mark och levande organismer står för i en stad. Det är dock ett begrepp som även kan inbjuda till tvetydighet och förvirring då det finns många potentiella innebörder (COST, 2005, s. 16).

På grund av prioritering av infrastruktur och bebyggelse har andel obebyggd mark minskat i tätorterna och Boverket skriver att enligt kartläggningar gjorda av SCB minskade andelen grönstruktur inom tätorterna i Sverige från 44 % till 37 % under perioden 1970-2000 (Boverket, 2007, s. 35). Synen på det gröna i staden som det obebyggda i staden gör att det som stadsbyggnadselement, till skillnad från bebyggelse och infrastruktur, har en oklar identitet och därmed bli lättexploaterat (Lövré, 2003, s. 3). Clas Florgård, professor i landskapsarkitektur, menar att synsättet från entreprenörerna är att det är bra att det byggs, oavsett var och för vilket syfte (Florgård, 2005, s. 133).

Florgård skriver i boken *Spelet om staden* att "kunskapen bland planerare och beslutsfattare om grönområdenas värden är märkligt grund" (Florgård, 2005, s. 128). Han menar att skönheten av grönområden må vara en sak, men att grönområden även har betydelse för det sociala, ekonomiska, biologiska, funktionella och för folkhälsan. För det sistnämnda skriver Florgård att grönskan erbjuder möjligheter till motion, och därtill har grönstrukturen betydelse som stadsbyggnadselement för uppfattningen av, och orienterbarheten i, staden. (Florgård, 2005)

COST Action C11 är ett EU-finansierat projekt där 40 experter från 15 länder samarbetar för att utbyta kunskap och förståelse för grönstruktur och stadsplanering. Planeringsprocesser där nätverket av grönstruktur integreras i planerna från början har enligt COST-gruppen visat sig vara förutsättningen för en långsiktig interaktion mellan grönyta och andra funktioner i staden. Vidare behöver en effektiv grönstrukturplanering innehålla både planering för flera funktioner som planering från regional till lokal nivå (COST, 2005).

Enligt studier som gjorts kan man fastställa att parker ger tillfälle till fysisk aktivitet, men de exakta korrelationerna mellan parkkaraktärer och fysisk aktivitet är ännu ett område som behöver mer forskning (Bedimo-Rung et al. 2005, s. 159). Planerare har i denna fråga även olika uppfattning om grönyta. Vissa menar att förlusten av ett grönområde i närmiljön kan kompenseras med ett grönområde längre bort, medan andra menar att platsspecifika värden inte

kan kompenseras. Ingen enighet finns vad gäller detta, dock finns en enighet mellan olika experter inom området att gröna områden har olika kvaliteter som tilltalar olika människor och man kan därför inte anta att ett område kan ersättas med ett annat (COST 2005). Från flera håll pekar man nu på att gröna områden och kvaliteten på dessa har blivit en nyckelfråga i planering (COST, 2005). Även Alexander Stähle identifierar parker och grönområden som en nyckelfaktor, men då tillsammans med mått på täthet. Han menar att i Stockholm har miljöer som är kompakta, alltså täta och gröna, bättre hälsotal än de som inte är kompakta (Stähle [online], 2012-04-15).

På Boverkets hemsida kan man finna dokumentet *Låt staden grönska* och i de inledande meningarna kan man läsa: ”Grönskans roll måste räknas in i städernas strategiska investeringar. Då blir de attraktiva platser för boende och besökare och kan fungera som ett ekonomiskt nav i kommunen.” (Boverket, 2010, s. 1). I nästföljande textruta läser man att en av de positiva följeffekterna av en strategiskt planerad grön- och blåstruktur är ökad hälsa och välmående (Boverket, 2010). Detta visar att det i Sverige är erkänt idag att grönska har betydelse för hälsan, men frågan vad en strategiskt planerad grönstruktur är kvarstår.

3 Resultat

I detta kapitel presenteras resultatet under tre huvudrubriker: *Miljö för fysisk aktivitet*, *Grönstrukturens roll* och *Tät grön stad*, ämnade att redovisa frågeställningen ur såväl ett teoretiskt perspektiv som ett praktiskt. Det som presenteras för det praktiska perspektivet är taget från Göteborgs stads *Översiktsplan 2009* samt *Parkprogram Ge rum för landskapet*, Malmö stads *Översiktsplan för Malmö 2012. Samrådsunderlag/ Planstrategi* och Stockholms stads *Sociotopkarta för parker och andra friytor i Stockholms innerstad – om metoden, dialogen och resultatet*. Tillsammans med detta presenteras en intervju med Ulrika Åkerlund; landskapsarkitekt på Boverket och den täta gröna staden utifrån teorin av Alexander Stähle; landskapsarkitekt och teknologidoktor i stadsbyggnad. Andra perspektiv presenteras genom forskning av FHI genom Johan Faskunger; filosofie doktor i fysisk aktivitet och hälsovetenskap, Patrik Grahn; landskapsarkitekt, agronomie doktor och professor vid SLU Alnarp, Jan Gehl; arkitekt, professor och ”urban quality consultant”, Karl Lövré; landskapsarkitekt och universitetsadjunkt på SLU, Alnarp samt Pia Westford på Institutionen för Infrastruktur på KTH.

Miljö för fysisk aktivitet

Som nämnt i teoribakgrunden utgår denna uppsats från ställningstagandet att det finns en koppling mellan byggd miljö och fysisk aktivitet. För att vidare kunna avgöra om fysisk aktivitet kan främjas genom grönstruktur behövs förståelse för vad som är avgörande i människans val att aktivera sig i relation till sin omgivande miljö. Avsnittet beskriver detta utifrån tre parametrar och är första steget i att undersöka om det finns en relation mellan den täta gröna staden och miljö för fysisk aktivitet.

Människans förutsättningar

Olika grupper i samhället har olika behov och olika förutsättningar för att röra sig. Den fysiska kraften varierar från person till person (Grahns, 1986, s. 20). Hur mycket kraft man sedan har för rekreation avgörs av faktorer som ålder, livsstil och hur fysiskt krävande ens vardagsliv är (Grahns, 1986; Gehl, 2010). Frivillig fysisk aktivitet styrs därmed av tid, beslutsamhet och förmåga och utöver det så påverkas valet även av faktorer som kostnad och hur mycket utrustning som krävs (Gehl, 2010, s. 113). När man talar om miljö för fysisk aktivitet måste man alltså ta hänsyn till att det inte finns en lösning som passar alla.

Avgörande parametrar

Boverket har inga egna riktlinjer för vad en miljö för fysisk aktivitet är, men har däremot tagit del i folkhälsoinstitutets arbete (Åkerlund, muntligen, 2012-04-27). FHI (Faskunger, 2010) har gett ut *Aktivt liv i byggda miljöer. Manual för kommunal planering* där de understryker vikten av platser för fysisk aktivitet i närområdet:

”Platser för fysisk aktivitet och motion är bland annat parker, grönområden, anläggningar och mötesplatser i närområdet. Forskningen på området visar att närliggande platser för fysisk aktivitet, motion och rekreation är mycket viktiga för att skapa goda förutsättningar för en fysiskt aktiv livsstil.” (Faskunger, 2010, s. 8)

Boverket (online, 2012-04-16) har även i ett pågående regeringsuppdrag om att utveckla arbetet kring samhällsplanering som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen, identifierat fyra olika landskap som man anser viktiga i arbetet med att främja fysisk aktivitet. Dessa landskap har enligt Åkerlund (muntligen, 2012-04-27) valts ut från en bruttolista där sortering och sällning resulterat i dessa: Fotgängarens, Cyklistens, Barn och ungas samt Det tätortsnära. Om det sistnämnda, som är i fokus i denna uppsats, skriver Boverket:

”Det tätortsnära landskapet – grönområden, parker och rekreations- och friluftsområden är mycket viktiga för vardagsmotionen, promenaden, löprundan och friluftslivet. Men för att stimulera till fysisk aktivitet måste den vara tillgänglig och ha stora kvaliteter.” (Boverket [online], 2012-04-16)

Boverket tar här upp tillgänglighet och kvalitet som faktorer i den täta staden som stimulerar till fysisk aktivitet. På samma spår beskriver Gehl (2010) korta avstånd och attraktiviteten av färdvägen som essentiellt i att motivera till att gå eller cykla: ”Convincing invitations to walk and bike will require a change in planning culture. Plans for new cities must start by designing the shortest, most attractive walking and biking connections” (Gehl, 2010, s. 114).

Vidare beskriver Åkerlund utifrån ett kvalitetsperspektiv den bostadsnära naturen som en viktig förutsättning ”för att den med rätt utformning” kan vara en enkel och kostnadsfri plats för fysisk

aktivitet för alla åldersgrupper (Åkerlund, 2007, s. 16). Grahn beskriver likt Åkerlund vikten av att det rekreativa området börjar nära bostaden och beskriver utöver det att för att ha ett rekreativt värde krävs det att individen förstår dess funktion och dess sammanhang (Grahn, 1986). Bostaden spelar enligt Åkerlund och Grahn en central roll som utgångspunkten för vardaglig fysisk aktivitet och menar alltså att det för användningen av de bostadsnära friytorna är av vikt att de inkluderar natur- och rekreationsområden med bruksvärde. Förståelse för funktion och sammanhang nämns här av Grahn som en förutsättning för att en plats skall ha ett rekreativt värde för individen.

FHIs ovan nämnda manual på ämnet sammanfattar ovanstående utgångspunkter för planering för fysisk aktivitet i tre rubriker; närhet, tillgänglighet och användbarhet. Närhet – det faktiska avståndet från adresspunkter till målpunkter, tillgänglighet – hur pass lätt och tryggt det är att nå en viss målpunkt och användbarhet – funktionen, kvaliteten, skicket och skötseln av en viss plats. (Faskunger, 2010, s. 6f)

Figur 1 och Figur 2 Närhet, tillgänglighet och användarvärde är parametrar som skapar förutsättningar för fysisk aktivitet. Samma sträcka kan upplevas olika beroende på attraktivitet och innehållsrikedom, vilket i sin tur kan förändra känslan av sträckans längd. (Foto: Johanna Good, Västervik, 2012-05-15)

Närhet

Korta avstånd anges även som en källa till motivation för att välja aktiv transport (Gehl, 2010). Enligt Gehl kan man också genom planering förändra känslan av avstånd. Han menar att om en sträcka uppfattas som attraktiv och innehållsrik, genom exempelvis variation intrycksmässigt, så kan en längre sträcka kännas kort och därmed bli acceptabel (Gehl, 2010, s. 115).

Närhet är också en faktor som syftar till avståndet från individens utgångspunkt, som ofta syftar till bostaden (Grahn, 1986, Åkerlund, 2007), till platser som inbjuder till fysisk aktivitet. Grahn skriver:

”De funktioner som nämnts ovan [områden för motion samt utrymmen och utrustning för lek för större barn] bör finnas nära bostaden. Det beror inte bara på att de är de mest efterfrågade, utan också på att det visar sig att folk inte orkar gå långt för att finna dessa funktioner.” (Grahns, 1986, s. 60)

I citatet anspelar Grahns på det som är tidigare nämnt under avsnittet *Människans förutsättningar* att det skiljer sig vilka förutsättningar och vilken ork olika individer har att såväl utöva som röra sig till plats för fysisk aktivitet. Närhet enligt FHIs definition är det faktiska avståndet från adresspunkter till målpunkter (Faskunger, 2010, s. 6f). Grahns menar att beroende på vilket typ av yta det är, eller vilka bruksvärden som finns på platsen är toleransen olika för hur långt individen kan eller är villig att ta sig. Närhet är alltså inget fast mått, utan behöver anpassas efter användarnas olika behov och typ av aktivitet.

Tillgänglighet

Enligt Gehl (2010) kan man få människor att röra sig i vardagen genom att jobba med förutsättningarna för att gå och cykla. En sådan förutsättning är att det finns utrymme till att röra sig fritt och ohindrat, utan hinder och barriärer på vägen och utan att oskyddat befinna sig för nära fordon som rör sig i andra hastigheter än man själv (Gehl, 2010, s.123).

Pia Westford (2004) menar även att grannskapets geografiska räckvidd är ofta för liten för att tillgodose rörlighetsbehovet av en fotgängare eller cyklist och Westford lyfter fram att för att öka förutsättningarna för ökad cykel och gång, behövs kontinuerligt god utformning, utan trafikbarriärer och öppna odefinierade ytor (Westford, 2004, s. 130f).

Tillgänglighet innefattar alltså flera faktorer. Enligt FHIs definition är tillgänglighet hur pass lätt och tryggt det är att nå en viss målpunkt (Faskunger, 2010, s. 6f). Hur lätt det är att ta sig påverkas av fysiska barriärer och hinder men även hur trygg individen känner sig på sin väg.

Attraktivitet/Bruksvärde

Utgångspunkten för Ståhle (2005, 2008b) är att alla miljöer har olika värde och betydelse för olika människor och därmed bör tillvägagångssättet för planeringen, vara att förstå vad individen söker och varför. Gehl (2010) kallar det för planering för människan i ögonhöjd och sätter människan i centrum för planeringen. Han säger ”The battle for quality is on the small scale” (Gehl, 2010, s.115).

FHI menar i sin definition att användbarhet är funktionen, kvaliteten, skicket och skötseln av en viss plats (Faskunger, 2010, s. 6f). Användbarheten är enligt den definitionen beroende av många faktorer och enligt Gehl (2010) och Ståhle (2005, 2008b) så är det människorna som skall använda ytan som uppfattar dessa faktorer. Då människor är ett samlingsbegrepp för många olika

individer menar Stähle och Gehl att i planeringen måste hänsyn tas till individernas olika behov och förutsättningar för att attraktivitet skall kunna upplevas av många.

Grönstrukturens roll

I de studerade dokumenten; översiktsplanen för Göteborg och Malmö, Göteborgs parkprogram samt Sociotopkartan från Stockholm, och därutöver Boverkets och FHIs utgivna rapporter beskrivs grönstruktur och grönska genomgående skapa förutsättningar för fysisk aktivitet.

Nedan presenteras utvalda citat från några av dessa för att presentera deras formuleringar och ordval. Grönstrukturen som begrepp blir även motiv för ifrågasättande då det som nämnt i teoribakgrunden, har en otydlig innebörd som begrepp och som stadsbyggnadselement.

Åkerlund skriver i skriften *Bostadsnära natur* från Boverket:

”rätt gestaltade kan grönområden vara en struktur som länkar samman det fragmenterade stadslandskapet, där alléer och grönstråk, vatten och parker skapar ett sammanhang som gör det lättare att orientera sig och identifiera sig i staden. Man kan tala om en grönstruktur, som tillsammans med infrastruktur och bebyggelsestruktur utgör stadens fysiska byggstenar. De gröna områdena kan också vara stimulerande miljöer för möten och förflyttningar till fots och cykel.” (Åkerlund, 2007, s. 19)

Göteborgs stad skriver:

”De aktiviteter som äger rum i trädgårdar, parker och naturområden är de populäraste och mest utövade fritidssysselsättningarna. De ökar människors välbefinnande och hälsa och erbjuder goda tillfällen till motion.” (Göteborgs stad, 2009, s. 88)

Malmö stad skriver:

”Att skapa grönskande stadsrum och parker – som stimulerar till möten och aktivitet och som ger möjlighet till rekreation och lek för alla åldrar och grupper i samhället – är att skapa förutsättningar för folkhälsa och välfärd.” (Malmö stad, 2011, s. 58)

Karl Lövré (2003) skriver i sin avhandling *Det gröna som identitetsskapande stadsbyggnadselement – objekt, koncept och struktur* att grönstrukturens roll och betydelse för stadsmiljöer, bostadsmiljöer och för människor måste lyftas fram. Han menar att det inte längre är hållbart att se grönstrukturen som stadsbyggnadselement som skall värnas om på ett separat och likartat sätt i

grönstrukturplaneringen. Lövré skriver att grönstrukturen också måste planeras och att man då kan visa på rollen och betydelsen av gröna områden som identitetsskapande element för stadsmiljön och för människorna som bor i den. Traditionellt sett används begreppet i den kommunala planeringen när det syftas till allt som är obebyggt vilket medför att grönskans och grönytors olika värde och karaktär inte tas hänsyn till i planeringen. Grönstrukturanalyser är enligt Lövré verktyget som bör användas både för beskrivning av den befintliga stadsmiljön som för en aktiv stadsplanering. Han skriver att grönstruktur bör vara värderingsfritt och genom grönstrukturanalysen kan värdet av den diskuteras utifrån de mål som finns för stadsmiljön i fråga (Lövré, 2003).

Grönstrukturen har som visat i detta avsnitt en viktig roll i att ge identitet, orientering, och sammanhang i staden. Grönområden, parker, och grönska är begrepp inom grönstrukturen som sägs kunna skapa aktivitet och möten i stadsmiljön. Genom att planera grönstrukturens beståndsdelar kan grönskans och grönytors värde och karaktärer ge stadsmiljöer som möter invånarnas behov och önskemål.

Tät grön stad

I teoribakgrunden visas det på hur forskare och praktiker ifrågasätter förtätningssidealet och efterlyser fler alternativ med brukarbaserad planering, som inkluderar en integrerad och planerad grönstruktur i staden. I detta avsnitt presenteras teoretiska och praktiska perspektiv på en förtätningssprincip med syfte att skapa tät grön stad, som tar grund i brukarbaserad friyteplanering och integrerad grönska.

Varför tät grön stad?

Från teoribakgrunden utläses att på grund av förändrade stadsbyggnadsideal och förtätning på bekostnad av friytorna i staden, ställs rätten till staden och rätten till natur mot varandra i förtätningssdiskussionen. Alexander Ståhle (2005, 2008a, 2008b), vars teori om den kompakta staden nämns i inledningen, argumenterar för att staden skall vara tät och grön. Han menar att med en tät grön stad kan man möta behovet av friydetillgång hos stadens invånare men också genom effektivt markutnyttjande få en kompakt stad som inte skapar barriärer mellan stadens olika delar. Det handlar enligt honom inte enbart om mängden friyta eller grönska utan den spatials fördelningen av den. Integrerandet av bruksvärde, som är användarvärdet för brukaren, och orienterbarhet, som är hur lätt det är att hitta till en plats, i planeringen ger nya mått på friydetillgång. För Ståhle är tillgång en utgångspunkt i friyteplanering, som i sin tur är en förutsättning för förtätning. Han menar att begreppet tillgång kan användas i flera olika sammanhang i friyteplaneringen med de grundläggande frågorna: Tillgång för vem och hur många? Tillgång till vad och hur mycket? Tillgång hur nära och hur tillgängligt? Tillgänglighet definierar han som "möjligheten att nyttja eller nå något" (Ståhle, 2005, s. 17).

I relation till ovanstående frågor behandlar den första tillgång och tillhörighet enligt Ståhle. Han hävdar att det finns många publika ytor i staden som antingen förlorat sin funktion eller som sedan sin tillkomst bara varit utfyllnad. Dessa utfyllnadsytor utgör idag enligt Ståhle ett problem för stadslivet då ingen känner tillhörighet till dem och de därför blir avlägsna och oanvända. Ovisshet uppstår när frågor som "Vem använder ytan?" och "Vem har rätt att använda den?" infinner sig hos individen. Ståhle menar på att genom att definiera och öka mängden användbara friytor och därmed bidra till att skapa förståelse för ytans funktion och sammanhang, så kan man både förtäta och få fler användbara ytor i staden. Med det har även de övriga två frågorna för tillgång inkluderats; friytan har blivit en tillgång genom definition och ökat bruksvärdet och den har genom sitt sammanhang, blivit tillgänglig. Ståhle menar att för att säkerhetsställa att den täta gröna staden blir kvalitativt behövs enkla metoder för friyteplanering; metoder där de övergripande faktorerna storlek, tillgänglighet och bruksvärden analyseras och där hänsyn då tas till räckvidd, orienterbarhet, tillhörighet och areal av friytan i fråga (Ståhle, 2008b).

Sveriges tre största städer Stockholm, Malmö och Göteborg argumenterar alla för den täta gröna staden (Stockholm stad, 2010; Malmö stad, 2011; Göteborgs stad, 2009). Göteborgs stadsarkitekt Björn Siesjö, menar i en artikel, att teorin om den täta gröna handlar om kvalitet och att den gröna ska tas tillvara på ett bättre sätt. Vidare pekar Siesjö på att utformningen av gatorna där det promenadvänliga prioriteras och bildar en sammanhållen stad är ett måste i utvecklingen av staden (Bennewitz, 2012).

Åkerlund (muntligen, 2012-04-27) anser inte heller att tät och grön måste stå i motsättning till varandra då det inte enbart är grönområdets existens som gör dem värdefulla; mycket grönområden betyder, enligt henne, inte att man har varken god tillgänglighet eller att folk använder dem mycket. Malmö stad (2011) hävdar att för att uppnå en attraktiv stadsmiljö måste staden vara tät och grön men att flera faktorer spelar in: "Stadens gröna struktur måste därför utvecklas vidare; närhet, tillgänglighet, tillgång och kvalitet ska förbättras." (Malmö stad, 2011, s. 59)

Strategier för tät grön stad

Sociotopkarta

En strategi som förenar de tre storstädernas tillvägagångssätt att skapa den täta gröna staden är sociotopkartan. Ståhle var med och utvecklade sociotopkartan på Stockholm stadsbyggnadskontor och den har använts där sedan 2000. Kartan är en del av Stockholm grönkarta och den utvecklades som ett verktyg för kommunen och planerarna i deras strävan att förstå sina invånare och deras vardagsmiljö i staden (Stadsbyggnadskontoret Stockholm stad, 2002).

Sociotop skall enligt Stockholm stad förstås som: "Av människor, upplevd och värderad livsplats" (Stadsbyggnadskontoret Stockholm stad, 2002) och enligt Göteborg stad: "Plats för mänskliga

aktiviteter; sociotopkartan illustrerar vilka platser människan använder i utemiljön och vad de gör där” (Park och natur Göteborgs stad, 2008).

Sociotopkartan är ett resultat av ett antal uppbyggande steg:

1. Identifiering, avgränsning och namnsättning av friytor enligt typologier
2. Värdering av respektive friyta av landskapsarkitekter, utifrån observation och dialog med andra experter inom området
3. Brukarvärdering genom dialog i samarbete med stadsdelsförvaltningar
4. Sammanställning och analys av stadsbyggnadskontorets planerare
5. Kartor skapas i GIS
6. Materialet används som planeringsunderlag för stadens och friytornas utveckling

(Stadsbyggnadskontoret Stockholm stad, 2002)

I Göteborg används sociotopkartan likt de ovanstående exemplen som en utgångspunkt för utveckling och tillgångsanalyser och har tagits fram genom observationer, enkätundersökningar, grönvandringar och möten med boende och arbetande i de olika områdena (Park och Natur Göteborgs stad, 2008). Kartorna är ett verktyg i planeringen för en bättre stadsmiljö (Göteborgs stad, 2009). Åkerlund (muntligen, 2012-04-27) säger att sociotopkartan är ett mycket bra verktyg för att kartlägga människans användning av olika områden. Hon påpekar dock att det krävs kunskap av dem som skall använda underlaget för att den skall vara till nytta i planeringen och att förändringar i brukarnas värderingar sker över tid (Åkerlund, muntligen, 2012-04-27).

Stähle (2005, 2008b) pekar på att utöver motivet att förstå stadsmiljö och stadens element där kartan kan bli ett verktyg för vidare utveckling, skall den även agera motverkande mot kvantitativa kompensations teorier som hävdar att borttagandet av ett grönområde alltid måste kompenseras med ett annat. Stähle hävdar att det är att utveckla områden utifrån de behov som finns som är viktigt för att skapa användbara ytor. I kompensationsmetoder, menar han, bortser man från varje plats mångfald och användarvärde och att handlingen blir att bevara istället (Stähle, 2005, 2008b).

Kompensation/ balansering

Göteborgs stad (2009) och Malmö stad (2011) använder båda kompensationsmetoder som strategi. I Malmö kallas den *Balanseringsprincipen* och staden skriver att grön mark som bebyggs skall ersättas med nya i närområdet som har minst samma värde som det borttagna. Ambitionen med balanseringsprincipen är enligt Malmö stad att öka arealen grön mark och detta genom att skydda, utveckla, nyskapa och kompensera. I Göteborgs översiktsplan skriver man att kompensering skall ske vid förtätning av friytor men att kompenseringen handlar mer om kvalitet i balanseringen än kvantitet.

Planeringsmått

Stähle (2005) presenterar i sin avhandling *Mer park i tätare stad. Teoretiska och empiriska undersökningar av stadsplaneringens mått på friytetillgång* resultat av sammanvägningen av egna empiriska studier och sociotopkartan för de studerade områdena i Stockholm, som visar att avståndet till närmsta sociotop, mätt i meter, inte skiljer sig särskilt mellan inner- och ytterstad. Hans studier visar vidare att mått på orienterbarhet, alltså hur man hittar, fångar både den faktiska och upplevda friytetillgången vilket han förklarar med parkstrukturens integrering i stadsstrukturen.

Stähles strategi för att uppnå den täta och gröna staden, är ett mått på stadens utemiljöer som tillgänglighetsrum. Med det menar han att måttet ämnar mäta hur lätt eller svårt det är att röra sig genom stadens strukturer och därmed kan vara ett verktyg i planeringen genom att integrera de parametrar som tidigare nämnts för att uppnå en tät grön stad; storlek, tillgänglighet och bruksvärde. Bruksvärde mäts genom sociotoper och tillgängligheten mäts genom räckvidd i meter och orienterbarhet genom axiallinjen. Axiallinjen presenteras som den siktlinje som är möjlig att gå längs med och mäter orienterbarhet mellan två platser i antalet riktningsförändringar som görs. Till denna mätning av den topologiska tillgången och tillgängligheten används GIS-applikationen Place Syntax som gör det möjligt att mäta från varje adresspunkt.. Mått på stadens struktur ger enligt Stähle en mer nyanserad och preciserad stadsplanering som i sin tur ger ett bättre stadsbyggande och en mer användbar, rättvis stad. (Stähle, 2008b)

Göteborgs stad har tagit sociotopkartan vidare och utvecklat sociotopsnuran. Sociotopsnuran används för att skapa riktlinjer för det maximala avståndet/räckvidden individen får ha från sin bostad till olika sociotopvärden. Det står i stadens parkprogram att "Genom att integrera parkstrukturen i bebyggelse- och infrastrukturens väv kan upplevelsen av att parken finns nära öka." (Göteborgs stad, 2007). I översiktsplanen för Göteborg stad står det även att Space syntax-analysen är en metod att förstå sambandet mellan stadens utseende och dess funktion. Analysen visar hur stadens element förhåller sig till helheten och att det har visat sig att ju bättre sammankopplade de är desto större är chansen att många människor kommer att röra sig där (Göteborgs stad, 2009). Stähles mått som nämns ovan är en utveckling av Space syntax- analysen där GIS verktyget adderats för att mäta tillgängligheten från varje adresspunkt (Stähle, 2008b).

Grönska i fler sammanhang

I Malmö pågår arbetet med en ny översiktsplan (ÖP2012) och i kapitlet *Strategier för en grönare stad* i samrådsunderlaget/ planstrategierna nämns sociotopkartan som ett pågående arbete med målet att "säkerställa god tillgänglighet, utbud, kvalitet och närhet till utemiljöer oavsett stadsdel, såväl vid nybyggnads- som i förtätningsprojekt." (Malmö stad, 2011, s. 60). I dokumentet pekar man på att satsningar på grönska i staden motverkar de negativa effekterna med den täta staden som luftföroreningar, höjda temperaturer, översvämningsproblem. För att kunna bygga tätt måste grönska få ta plats i fler sammanhang. Exempel som nämns är så kallade fickparker, vertikal grönska på husfasader, gatuträd och fler träd i allmänhet. I dokumentet hänvisar Malmö stad till tekniska undersökningar som gjorts för att visa på att det genom exempelvis skelettjord

är möjligt att få in mer träd även i innerstadsdelar med kvartersstruktur. Fler exempel som nämns för att uppnå den täta gröna staden är effektiv markanvändning genom flexibla och multifunktionella ytor. Utöver det så nämns att närhet till parker, skolor och fritidsanläggningar skall hantera den större belastningen på kommunikationsstråken, och även att cykel och gångstråk inte bara ska finnas utan även ha goda vistelsekvaliteter. (Malmö stad, 2011)

Figur 3 Den täta gröna uppnås genom mått på tillgänglighet, närhet och kvalitet. (Foto: Johanna Good, Karlskrona, 2012-04-28)

Figur 4. Husfasaden som plats för grönska. (Foto: Johanna Good, Karlskrona, 2012-04-28)

Figur 5 Parkstrukturen integreras i bebyggelse- och infrastrukturens väv. (Foto: Johanna Good, Lund, 2012-05-03)

Sammanfattning

I detta avsnitt presenteras en sammanfattning av litteraturstudien och intervjuvären som presenterats tidigare i kapitel 3. Den ämnar ge en sammanhängande bild av resultatdelens innehåll och lägga grund för vidare jämförelse av relationen mellan miljö för fysisk aktivitet, grönstruktur och förtätningsprincipen den täta gröna staden.

Under rubriken *Miljö för fysisk aktivitet* visar litteraturstudien att den centrala utgångspunkten för planeringen av miljöer för fysisk aktivitet är människan. I sammanställningen av litteraturen framkommer tre specifika parametrar som nämns i sammanhanget av att skapa goda förutsättningar för eller erbjuda plats för fysisk aktivitet. Dessa parametrar är närhet, tillgänglighet och användbarhet. Gehl (2010) kallar det planering i ögonhöjd och menar liksom Grahn (1986) att människan har olika förutsättningar för att utöva fysisk aktivitet och uppfattningen av dessa parametrar varierar därmed vilket gör att inte en lösning passar alla. Grahn menar vidare att en plats får rekreativt värde om individen förstår dess funktion och sammanhang.

Även Boverket (Åkerlund, 2007), Göteborg stad (2009) och Malmö stad (2011) menar i avsnittet *Grönstrukturens roll* att grönstruktur med parker, trädgårdar, grönområden, natur och grönskande stadsrum, erbjuder plats och skapar tillfällen och förutsättningar för fysisk aktivitet.

Grönstrukturen beskrivs av Åkerlund (2007) som en länkande struktur i stadslandskapet som gör det lättare att orientera sig och identifiera sig i staden. Lövré (2003) beskriver grönstrukturens roll i planeringen utifrån betydelsen för människan och för stadsmiljön i fråga och menar att grönstrukturen måste planeras för att lyfta fram dess identitetsskapande egenskaper och dess värde.

I avsnittet *Tät grön stad* menar Ståhle (2005, 2008b) att den täta gröna staden kan möta invånarnas behov av friytetillgång genom planeringsmått och effektivt markutnyttjande. Med förtätning enligt denna princip kan man enligt Ståhle både förtäta och öka mängden användbara friytor i staden. Måtten baseras enligt hans teori på tillgång som innefattar mått på storlek, bruksvärde och tillgänglighet genom både räckvidd och orienterbarhet. Göteborgs stad (2009) och Malmö stad (2011) visar även i redovisade planeringsdokument på liknande planeringsstrategier och närhet, tillgänglighet, tillgång och kvalitet framkommer som faktorer i planeringen för den täta gröna staden. Resultatet av dessa faktorer och det som gör staden tät och grön är enligt Ståhle och Göteborgs stad den i staden integrerade parkstrukturen som ger upplevelsen av att parken är nära och tillgänglig. Malmö stad trycker i sina planeringsstrategier vidare på att satsningar på grönska i fler sammanhang i samband med förtätning ger den täta gröna staden.

Planeringsstrategierna som används är mått för att göra brukarbaserad planering för en bättre stadsmiljö. Sociotopskartor används eller ämnas användas av såväl Stockholm stad (2002), Göteborgs stad (2009) och Malmö stad (2011). Likt Ståhles (2005, 2008b) mått för att inkludera räckvidd använder Göteborg stad Sociotopsnurran för att mäta invånarnas räckvidd till olika sociotopsvärden.

I beskrivandet av de olika planeringsstrategierna för såväl Stockholm stad (2002), Göteborg stad (2009), Malmö stad (2011) och Ståhle (2005, 2008b) är det kvalitet och inte kvantitet som skall göra den täta gröna staden tillgänglig och attraktiv.

4 Diskussion

I detta kapitel förs en vidare diskussion kring den information som redovisats i resultaten i kapitel 3 likväl som i teoribakgrunden i kapitel 2. Ingen ny information presenteras i följande diskussionskapitel och för källor hänvisas därför till materialet presenterat i de föregående kapitlen.

I uppsatsen har syftet varit att diskutera om, och i så fall hur, man kan planera för att kombinera förtätning, grönska och fysisk aktivitet ur både ett teoretiskt och ett praktiskt perspektiv. Detta för att svara mot en ökande urbanisering, människors behov av att vistas i gröna utemiljöer och den minskade mängden fysisk aktivitet som generellt utövas idag med folkhälsosjukdomar som följd. Frågorna som legat till grund för studien är:

- Hur relaterar förtätningsstrategi för den täta gröna staden till underlag som finns för miljö för fysisk aktivitet?
- Kan man planera för fysisk aktivitet i den täta staden genom grönstruktur?

Fysisk aktivitet och den täta gröna staden.

Att utöva fysisk aktivitet beskrivs av Grahn och Gehl som ett val hos individen som påverkas av fler faktorer än att friytor i staden existerar. De faktorer, som kan tänkas påverkas av den byggda miljön, kan genom resultatet sammanfattas i *tillgängligheten* – alltså hur fysiskt lätt eller svårt det är att ta sig till ytan, *bruksvärdet* – kvaliteten och attraktiviteten av ytan, och *närheten* till ytan. Dessa faktorer nämns i såväl sammanhang för den täta gröna staden som för miljö för fysisk aktivitet. Ur såväl teoretiska perspektiv genom forskning, som ur praktiskt i till exempel översiktsplaner och parkprogram. Vad gäller förtätning så finns förtätningsprincipen den täta gröna staden antagen och uttalad i Sveriges tre största städer och städerna visar i offentliga dokument på att strategier finns för att uppnå den eftersträvade täta gröna staden.

Orienterbarhet, identitet, funktion och sammanhang är begrepp som återkommer och där det enligt resultatet kan dras en parallell mellan Åkerlund, Lövré, Grahn och Ståhle. Det verkar finnas en konsensus att människan behöver förstå sin omgivning för att bruka den och enligt de nämnda källorna kan hänsyn till parametrarna ovan bidra till den förståelsen. Relationen mellan planering för fysisk aktivitet och planeringen för tät grön stad är tydlig på den punkten med människan i centrum. Westford nämner odefinierade ytor som barriärskapande och problematiskt för människans rörlighet i staden och Ståhle diskuterar frågan om tillhörighet. Definition av ytor ger användbarhet menar Ståhle och Lövré pratar om identitetsskapande element av samma anledning. Grahn menar på att förståelsen för funktion och sammanhang skapar rekreativt värde för individen och om man ser till det som är sagt ovan så kommer allt tillbaka till individen/brukaren/människan och dennes uppfattning av miljön som avgörande för vistelse eller aktivitet i den.

Strategier

För att ta diskussionen vidare vad gäller relationen mellan miljö för fysisk aktivitet och tät grön stad, är strategierna som nämns intressanta att jämföra. Identifieringen av de parametrar som påverkar i båda fall var inte svår då källorna i princip pekade på samma. Strategierna är dock olika utvecklade och använda men generellt kan sägas att i sammanhang av grönstruktur/grönska i staden nämns hälsa/rekreation/aktivitet/attraktiv stadsmiljö av Malmö, Göteborg, Stockholm, Boverket, FHI och Kummel, som något sprunget ur de gröna elementen i staden.

Sociotopkartan är en strategi som förenar de tre städerna Stockholm, Malmö och Göteborg och som även finns omnämnd från Boverket. Den är även en utgångspunkt för Ståhles vidare forskning för att ta fram mått som kan användas i planeringen. Sociotopkartan visar, om den

används på rätt sätt, att det finns mer än ord bakom viljan att skapa en stad som är tät och grön och som baseras på brukarnas behov och önskemål. Kartan visar även att den är en länk mellan grönstruktur och fysisk aktivitet då dess kategorier även innefattar platser för fysisk aktivitet. Exempel på detta från Göteborgs sociotopskarta är typologierna promenad, motion, lek, gatusport och bollsport som har direkt anknytning till fysisk aktivitet. Åkerlund påpekar vikten av att sociotopskartan används medvetet och förnyas, vilket är en poäng att ta hänsyn till. Framtagandet av sociotopkartor är en stor process och det kan finnas en risk för att förnyandet av dessa inte sker särskilt ofta vilket då leder till att de används i planeringen baserade på, eventuellt, förlegade värderingar av respektive ytas sociotop/er. Det låter också väldigt bra att som stad hävda att sociotopkartan används, men utvärderingar av vilken faktiskt inverkan den har på planeringen diskuteras inte i de studerade planeringsdokumenten.

Sammantaget visar de presenterade resultaten att städerna har kommit olika långt och skiljer sig på vissa punkter och Ståhle kan anses vara den som presenterar den mest kompletta modellen för att uppnå en tät och grön stad. Det känns dock, likt som för sociotopkartan, som att utvärderingar av den faktiska funktionen i planeringen skulle behövas.

Flera länkar sinsemellan kan finnas kring frågan *Hur relaterar förtätningsstrategi om den täta gröna staden till underlagen för miljö för fysisk aktivitet?*. Det som verkar genomgående för både förtätningsprincipen tät grön stad och för miljö för fysisk aktivitet är att beskrivningarna landar i parametrarna närhet, tillgänglighet och användbarhet. Detta visar på att ambitionerna i planering idag är att hänsyn till den specifika platsen och dess plats i staden samt till brukarna. Vidare beskrivningar med konkreta exempel för planeringens innehåll har inte studerats noggrannare i denna uppsats men vissa av källorna, exempelvis Gehl och FHI har genom sin forskning tagit fram checklistor för att underlätta och kvalitetssäkra planeringen av stadsmiljö så att den även i verkligheten motsvarar människans önskemål och stödjer fysisk aktivitet. Vidare studier behövs för att se om detta kan vara andra sätt påverka den faktiska planeringen av dagens stadsmiljöer.

Grönstruktur

För att svara på frågan *Kan man planera för fysisk aktivitet i den täta staden genom grönstruktur?* menar jag att svaret utifrån det redovisade resultatet är ja. Jag anser att det är tydligt att alla perspektiv studerade i denna uppsats erkänner grönytor som stödjande platser för fysisk aktivitet. Detta kombinerat även med det som tas upp i teoribakgrunden om grönytors värde för stadsmiljön gör grönstruktur till en viktig del i planeringen. Även här skulle det dock behövas mer förståelse för den konkreta inverkan av olika typer av gröna miljöer i praktiken för att planeringen verkligen ska bidra till att grönstruktur främjar fysisk aktivitet. Den spatiala fördelningen av friytor, i en välintegrerad parkstruktur, för att öka tillgänglighet, närhet och användbarhet är enligt resultatet ett sätt att planera för såväl den täta gröna staden som för fysisk aktivitet i denna. Just den strukturella fördelningen av gröna friytor, verkar också enligt Lövries forskning, vara där grönstruktur som begrepp är mest användbart för att sedan benas ut i specifika karaktärer. Vidare är grönstruktur ett begrepp om används samlat för grönska, vatten annan fri mark och det verkar av studien som att man både i teorin och praktiken vill undvika

grönstruktur som begrepp rakt av i planeringen. Vikten av att definiera ytor och se till behovet på den specifika platsen genom analys, lyfts fram av såväl Lövré, Åkerlund och Ståhle och det framgår även av de studerade storstädernas arbete med till exempel sociotopskartan att detta är en viktig del i planeringen. Det kan ändå lyftas att flera begrepp som används för att benämna "det gröna" i staden skulle behöva få en mer tydlig innebörd. Exempel på ord som används flitigt men som egentligen inte säger så mycket mer om en plats är friyta, grönområde, grönyta. Det är även vanligt förekommande att man använder beskrivningar som "rätt gestaltning" eller "bra planering" och inte vidare förklarar vad detta innebär. Om man ser tillbaka till Florgårds kommentar i teoribakgrunden "kunskapen bland planerare och beslutsfattare om grönområdenas värden är märkligt grund" (Florgård, 2005, s. 128) så verkar strategierna för den täta gröna staden, med analyser och mått för att nå målen, i alla fall i teorin, vara ämnade att motverka planering som inte görs för människan. Det vill säga planering som skapar miljöer som inte är brukarvänliga, attraktiva eller tillgängliga för individen och som inte inbjuder till rörelse, möten och aktivitet. Det svar som kan hämtas från resultatet i denna uppsats vad gäller en strategiskt planerad grönstruktur, landar också i parametrarna närhet, tillgänglighet och användarvärde som länkar miljö för fysisk aktivitet och friyteplanering i den täta gröna staden. Att planering där den specifika platsen och dess brukare är centrala för grönstrukturplaneringen sammanlänkar studiens jämförda litteratur och intervjuvar.

Vidare forskning

En fråga som känns återkommande i denna studie är strategiernas förankring till verkligheten. Det skulle vara en relevant fortsättning att undersöka hur man kan ta strategierna vidare till det faktiska implementerandet och med vilka faktorer man skulle kunna påverka den marknad, med många inblandade aktörer, som styr vad och hur det byggs. En annan fråga i det är att jämföra den täta gröna staden med andra förtättningsprinciper och undersöka strategiernas funktion i verkligheten. Frågan som kommer tillbaka är: finns det ett alternativ till de polariserade idealen som fungerar i praktiken och som skapar stadsmiljö för fysisk aktivitet på olika individers villkor?

5 Källkritik

Litteratur

Inläsningen på ämnet gav en förståelse för diskurs, forskningens bredd och för aktörerna i planeringsprocessen. Litteraturen som sedan valts är ämnat att reflektera den bredd som finns genom utvalda aktörer och forskare som kunnat hittas genom ämnessökningar. Ett urval av litteratur ger dock alltid en begränsning. Ambitionen har varit att visa på olika perspektiv från aktörer med olika infallsvinklar och den valda litteraturen speglar detta och trots begränsningen som urvalet ger. Källornas bakgrund inom såväl planering, stadsbyggnad, landskapsarkitektur, infrastruktur som medicinforskning och miljöpsykologi ger ett tvärvetenskapligt perspektiv som

för denna uppsats varit en viktig utgångspunkt och som samtidigt bidragit till ett källkritiskt perspektiv genom att vara oberoende av varandra och ha olika motiv för sitt arbete. Jag anser att källorna presenterade i resultatet representerar den helhet som jag läst in mig på och som också reflekteras i bakgrunden. Det finns dock andra förtätningsprinciper och andra förtätningsstrategier som inte nämns eller diskuteras i detta arbete och som skulle kunna vara relevanta utifrån perspektivet att planera för fysisk aktivitet i den täta staden, vilket begränsar slutsatserna och diskussionen som förs till denna uppsats studerade material.

Metod

Metoden som valts med en litteraturstudie och en kompletterande intervju har varit både bra och dålig för resultatet. Det finns mycket skrivet och att ta till sig information genom rapporter, skrifter eller forskningsresultat blev ett sätt att belysa frågeställningen utifrån faktiskt skriven och utgiven information, vilket kan bidra till att återgivandet i resultatet inte påverkas av enskilda personers åsikter. Dock är litteratursammanställning en metod som utgör en svårighet i avgränsning om inte studien är helt klar från början, vilket den inte varit i mitt fall. Intervjun med Ulrika Åkerlund var värdefull tack vare sin kvalitativa form som gav utrymme för vidareutveckling av frågor och svar och belyste frågeställningen, men hennes svar presenterar en synvinkel som också till viss del kan vara vinklad.

Det hade för studien varit intressant och bra att göra faktiska egna observationer på hur människor använder gröna utemiljöer; hur och var de utöver fysisk aktivitet och hur det förhåller sig till täthet. Dock finns det diskrepans även i den metoden om den inte kan göras under längre tid och över årstider osv. Därför anser jag att för denna uppsats har metodvalet överensstämt väl med syfte och mål.

6 Källförteckning

Otryckta källor

Åkerlund, Ulrika, Landskapsarkitekt, Boverket, telefonintervju, 2012-04-27.

Tunström, Moa, Kulturgeograf och Samhällsplanerare, föreläsning: "Opposing the "traditional city" på Blekinge Tekniska Högskola, 2012-04-29.

Elektroniska källor

Statens Folkhälsoinstitut, hemsida, länken Fysisk Aktivitet [online] tillgänglig via: <http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Fysisk-aktivitet/>, [2012-04-16].

Boverket, hemsida, länken Planera för fysisk aktivitet [online] tillgänglig via: <http://www.boverket.se/Planera/Planera-for-fysisk-aktivitet/>, [2012-04-16].

Bennewitz, Elin (2012) "Göteborg ska bli en tät, hållbar och grön stad". *Byggindustrin*. [online] tillgänglig via: http://byggindustrin.wd7dev.se/goteborg-ska-bli-en-tat-hallbar-och-gron_9359, [2012-05-07].

Nationalencyklopedin, uppslagsverk, [online] tillgänglig via: <http://www.ne.se/>, [2012-05-21].

Stähle, Alexander (2008a) Den hållbara staden är både tät och grön. *Svenska Dagbladet*. [online] tillgänglig via: http://www.svd.se/kultur/understrecket/den-hallbara-staden-ar-bade-tat-och-gron_2231003.svd, [2012-04-15].

Tryckta källor

Batty, Michael (2008) The Size, Scale and Shape of Cities. *Science*. vol. 319, p. 769-771.

Boverket (2011) *Samordning och utveckling av samhällsplanering som stimulerar till fysisk aktivitet*. Rapport 2011:32. Karlskrona: Boverket.

Boverket (2010) *Låt staden grönska. Klimatanpassning genom grönsstruktur*. Karlskrona: Boverket

Boverket (2007) *Planeringsunderlag – Underlagsrapport till fördjupad utvärdering av God Bebyggd miljö 2007*. Karlskrona: Boverket.

Bedimo-Rung, Ariane L. et al. (2005) The Significance of Parks to Physical Activity and Public Health. *American Journal of Preventive Medicine*. 2005:28, p. 159-168.

- Bengs, Christer (2005) Glest eller tätt – inget givet val. i: *Spelet om staden*. Red. Gun Frank. Stockholm: Formas, s. 101-107.
- Boone-Heinonen, Janne et al. (2009) Environment and physical activity dynamics: The role of residential self-selection. *Psychology of Sport and Exercise*. 2011:12 p. 54–60.
- Bradley, Karin (2009) *Just Environments Politicising Sustainable Urban Development*. Stockholm: KTH.
- COST (2005) *Green structure and Urban planning. Final report 2005*. Bryssel: COST.
- Göteborgs stad (2009) *Översiktsplan för Göteborg*. Göteborg: Göteborg stad.
- Faskunger, Johan (2010) *Aktivt liv i byggda miljöer. Manual för kommunal planering*. Rapport 2010:04. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut.
- Faskunger, Johan (2007) *Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. En kunskapssammanställning för regeringsuppdraget "Byggd miljö och fysisk aktivitet"*. Rapport 2007:3. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut.
- Florgård, Clas (2005) Grönskan spelas bort. i: *Spelet om staden*. Red. Gun Frank. Stockholm: Formas, s. 125-135.
- Gehl, Jan (2010) *Cities for people*. Washington: Island Press
- Jordbruksverket (2006) *Exploatering av jordbruksmark vid bebyggelse- och vägutbyggnad 1996/98-2005*. Rapport 2006:31. Jönköping: Jordbruksverket.
- Kummel, Linda (2006) *Den glesa staden. Staden, transporter och stadsutglesningen – ett diskussionsunderlag*. Rapport Svenska Naturskyddsföreningen. Stockholm: Birger Gustafsson AB.
- Lövrie, Karl (2003) *Det gröna som identitetsskapande stadsbyggnadselement – objekt, koncept och struktur*. Institutionen för landskapsplanering. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.
- Maas, Jolanda et al. (2006) Green space, urbanity, and health: how strong is the relation?. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 2006:60, p. 587-592.
- Malmö stad (2011) *Översiktsplan för Malmö 2012. Samrådsunderlag/Planstrategi*. Malmö: Malmö stad.
- Malmö Stadsbyggnadskontor (2010) *Så förtätar vi Malmö*. Malmö: Malmö stad.
- Park och Natur Göteborgs stad (2008) *Sociotopskarta Backa*. Göteborg: Göteborg stad.

Park och Natur Göteborgs stad (2007) *Parkprogram Ge rum för landskapet*. Göteborg: Göteborg stad.

Patel, Runa; Davidsson, Bo (2011) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Bengt et al (1995) Grönstruktur i praktiken. *Gröna Fakta*, nr 4/1995, s. 4-15.

Saelens, Brian E.; Sallis, James F.; Frank, Lawrence D. (2003) Environmental Correlates of Walking and Cycling: Findings From the Transportation, Urban Design, and Planning Literatures, *Annals of Behavioral medicine*, Volume 25, Number 2, p. 80-91.

Stockholms stad (2010) *Promenadstaden Översiktsplan för Stockholm*. Stockholm: Stockholm Stad.

Stadsbyggnadskontoret Stockholms stad (2002) *Sociotopkarta för parker och andra friytor i Stockholms innerstad – om metoden, dialogen och resultatet*. Stockholm: Stockholms stad.

Ståhle, Alexander (2008b) *Compact sprawl: Exploring public open space and contradictions in urban density*. Stockholm: KTH.

Ståhle, Alexander (2005) *Mer park i tätare stad. Teoretiska och empiriska undersökningar av stadsplaneringens mått på friytetillgång*. Stockholm: KTH

Tunström, Moa (2009) *På spaning efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion*. Örebro: Örebro universitet.

Westford, Pia (2004). *Urban forms betydelse för resandet – Med en fallstudie om barnfamiljers boende och resande i fyra förortsområden*. Institutionen för infrastruktur, Stockholm: KTH.

Ullstad, Erland (2008) *Hållbar stadsutveckling. En politisk handbok från Sveriges Arkitekter*. Stockholm: Sveriges Arkitekter.

Åkerlund, Ulrika (2007) *Bostadsnära natur. Inspiration och vägledning*. Karlskrona: Boverket